

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 10, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332.1:330.341.1

*Е. М. Забарна,
д. е. н., професор, зав. кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком,
Одеський національний політехнічний університет
К. І. Дімітрашко,
магістр, Одеський національний політехнічний університет*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

*E. Zabarna,
Doctor of Sciences (Economics), professor, Head of Department of
Economic Systems and Management of innovation development,
Odessa National Polytechnic University
K. Dimitrashko,
magister, Odessa National Polytechnic University*

DEVELOPMENT STRATEGY OF INNOVATION SECTOR ENTERPRISES IN THE REGION

У статті визначено цільові показники діяльності підприємств регіону по функціях інноваційної діяльності. Показано три основні групи стратегічних рішень на мезорівні щодо затвердження інноваційної стратегії.

In the article defined the performance targets of regional enterprises features innovative activity. Shows three main groups at the meso level strategic decisions to approve innovation strategy.

Ключові слова: *інноваційна стратегія, розвиток регіону, інноваційна сфера регіону, пріоритети інноваційного розвитку регіону, фінансово-економічне забезпечення, інструментарій оцінки.*

Keywords: *innovative strategy, development of the region, innovative area of the region, priorities for innovation development of the region, financial and economic support, assessment tool.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. «Нововведення» в буквальному сенсі «введення нового» – це процес використання нововведення. Нові явища, винаходи або методи тільки тоді одержують суспільне визнання, коли їх приймають до поширення (комерціалізації), і вже в новій якості вони виступають як нововведення (інновації) [1, с.53]. Інноваційна діяльність в економічній сфері – це сукупність процесів створення та розповсюдження нововведень в матеріальному виробництві. Вона являє собою певну ланку між виробничою та науковою сферою, в результаті взаємозв'язку яких, реалізуються техніко-економічні потреби суспільства. У свою чергу, проблема формування стратегії інноваційної сфери регіону є багаторівневою. Вона включає питання державного регулювання інноваційної та інвестиційної діяльності, пошук інноваційних рішень, організацію інноваційного підприємництва в регіоні, маркетинг наукоємної продукції, технологічне прогнозування та багато інших питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій на дану тему. В основі розробки інноваційної стратегії мають лежати стратегічні управлінські рішення, які: орієнтовані на майбутнє і на постійні зміни середовища; пов'язані з залученням значних матеріальних ресурсів, широким використанням інтелектуального потенціалу; характеризуються гнучкістю, здатністю адаптуватися до змін ринкових умов; ураховують неконтрольовані організацією зовнішні чинники. Інноваційними стратегіями можуть бути: інноваційна діяльність організації, що спрямована на одержання нових продуктів, технологій і послуг; застосування нових методів НДДКР, виробництва, управління й маркетингу; перехід до нових організаційних структур; застосування нових видів ресурсів і нових підходів до використання традиційних ресурсів [2, 84]. Відносно внутрішнього середовища інноваційні стратегії підрозділяються на кілька великих груп: продуктові (портфельні, підприємницькі, бізнес-стратегії, скеровані на створення і реалізацію нових виробів, технологій і послуг); функціональні (науково-технічні, виробничі, маркетингові, сервісні); ресурсні (фінансові, трудові, інформаційні, матеріально-технічні); організаційно-управлінські (технології, структури, методи управління). це спеціальні інноваційні стратегії.

Інноваційні стратегії розвитку регіону є також однією зі складових регіональної економічної стратегії і з цього боку можуть розглядатися як набір правил, методів і засобів пошуку найкращих перспективних для організації напрямів розвитку науково-технічних досліджень, ресурсної політики для їх реалізації [3].

В основі розробки інноваційної стратегії лежать такі підходи:

- визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіону, виходячи з цілей і завдань його соціально-економічного розвитку;
- скорочення кількості рівнів в управлінні з метою прискорення процесу «дослідження - виробництво - збут»;
- максимальне скорочення строків розробки інноваційних проектів і впровадження нововведень, використовуючи певні принципи організації роботи: паралельне та інтегральне вирішення інноваційних завдань в регіоні.

Сьогодні, при виборі тієї або іншої стратегії розробки й впровадження нових технологій, недостатньо обмежуватися оцінкою й врахуванням факторів тільки інноваційної сфери. В сучасних умовах господарювання такий підхід є неефективним. Це пов'язане з різким скороченням строку життя інновацій, що викликає підвищення інтенсивності появи на ринку нових товарів і послуг. Практично щоденне відновлення асортиментних рядів на окремих товарних ринках призводить до того, що інноваційні товари вже завтра не мають в собі новизни. На їхню зміну приходять інші новачки. За таких умов, нові технології дуже швидко стають поточними або навіть застарілими продуктами. Тому, сьогодні при розробці стратегії інноваційного розвитку й визначенні потенціалу розвитку регіону варто оцінювати не тільки можливості інноваційної сфери, але й аналізувати достатність ресурсів для поточного виробництва інновацій на підприємствах регіону. Мова іде про проблему одночасного фінансово-економічного забезпечення виробництва нещодавно створених інновацій, або існуючих продуктів, і розвитку нових.

Ціллю даною статті є визначення методичних підходів до формування стратегії розвитку інноваційної сфери підприємств регіону з урахуванням можливостей їх фінансово-економічного забезпечення та розробка відповідного інструментарію їх оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інновації, як і будь-який інший фактор

виробництва і його результат, проходить усі стадії життєвого циклу, що вимагають витрат і термінів реалізації. Тому виходячи із загальних економічних вимог необхідно визначити основні цільові показники по функціях інноваційної діяльності: виробництво, збут, персонал, фінанси та інші, а також строків їх досягнення.

Аналіз перебігу та підсумків основних економічних процесів в Україні протягом останніх декількох років свідчить, що на різних рівнях управлінської ієрархії, нарешті, відбулося усвідомлення потреби в інноваційному шляху розвитку країни. Так, зокрема, прийнято закони України «Про інноваційну діяльність», «Про іноземні інвестиції», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», «Про державні цільові програми», «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукомістких технологій», «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», а також відповідні Постанови Кабінету Міністрів.

Разом з тим, цілий ряд проблем, що стоять на заваді інтенсифікації інноваційних процесів, ще не знайшли свого нормативно-правового вирішення в нашій країні. А головне – чинне законодавство України, яким регулюються правовідносини у названій сфері, не має необхідної структурної повноти і системної завершеності. Виходячи з цього, необхідно, спираючись на світовий досвід, розробити кілька взаємоузгоджених законопроектів, які в сукупності з вже прийнятими законами та необхідним комплектом нормативних актів могли б сформувати правове поле для впровадження інноваційної моделі розвитку української економіки в цілому та її регіонів зокрема.

Прийняття інноваційної стратегії здійснюється на вищому рівні керівництва організацією й управління службою НДДКР. Вище керівництво встановлює орієнтири для керівників служб НДДКР, які вони використовують для визначення локальних цілей і стратегій, приймають рішення відносно обсягу, інтенсивності роботи, характеру використання одержаних результатів. Виходячи з зазначеного, розрізняють такі групи стратегічних рішень: про виділення асигнування; про фундаментальні дослідження; про оцінку результатів; відкриття; патенти; сфери та напрями досліджень; звіти про дослідження; товарний знак. На середньому рівні управлінської ієрархії приймаються рішення щодо визначення конкретних цілей НДДКР, строків одержання результатів досліджень і розробок та їх реалізації з метою забезпечення швидкого виходу інновацій на ринок. Обмежені ресурси і матеріально-технічна база мають використовуватись таким чином, щоб забезпечити максимальне зростання вартості капіталу. Зазвичай це пов'язано з вибором певної лінії поведінки з деякої кількості альтернатив. Для того щоб в умовах невизначеності вибрати її оптимальний варіант, необхідно мати комплекс правил для прийняття інноваційних рішень, які максимізують або мінімізують очікувані результати, а також урахувати інфраструктурне забезпечення інноваційної стратегії. І. Ансофф [4, с.163] виокремлює чотири групи правил, що визначають напрями дій при визначенні інноваційної стратегії:

- правила, які використовуються для оцінки діяльності підприємства тепер і в майбутньому;
- правила, за якими складаються стосунки суб'єкта господарювання з його оточенням. Вони визначають, які види продукції та технології підприємство розроблятиме, яким чином досягатиме переваг над конкурентами. Ці правила називаються продуктово-ринковими стратегіями;
- правила, згідно з якими встановлюються відносини та процедури всередині підприємств;
- правила, за якими підприємство провадить оперативну діяльність.

Цільові показники оцінки інновацій включають в себе такі показники, які характеризують ступінь оновлення факторів виробництва та виробленого продукту, відображають зростання конкурентоспроможності виробництва в цілому, прискорення процесу виробництва і відносну економію ресурсів. До них можна віднести:

- показники використання матеріалів і сировини на одиницю продукції;
- показники продуктивності праці і їх зміна при переході від стадії розробки та впровадження до стадії освоєння в процесі виробництва;
- показники зарплатоємності і трудомісткості продукції за стадіями життєвого циклу;
- показники використання оборотних коштів;
- показники оновлення та використання основних фондів.

По кожному етапу здійснення інновацій має розраховуватися вище перелічені показники, порівнюватися фактичне їх значення з планованим, і за результатами відхилення виявляються причини відхилень. На підставі виявлених причин розробляються заходи щодо їх усунення, що є складним управлінським завданням. Наприклад, багато проблем пов'язано з персоналом. Тому, визначається ступінь підготовленості персоналу до роботи в умовах дефіциту часу здійснення інновацій, визначається виконання робітниками планових норм і нормованих завдань, дотримання основних параметрів виробничого процесу.

Для здійснення інновацій необхідно систематичне інформування вищих керівників і виробничого персоналу щодо впровадження і освоєння технологій робіт, докладний аналіз діяльності по збуту, інвентаризація слабких місць, аналіз виробничих витрат, оцінка тенденцій розвитку підприємства з позицій нововведення. Набір оперативних інструментів для прискорення впровадження нововведення може бути наступним:

- зони пошуку чинників, що перешкоджають досягненню успіху нововведення;
- оперативне планування по цехах, дільницях, видам товару (по виробництву);
- оперативне планування збуту товару;
- аналіз слабких місць в організації;
- аналіз слабких місць в технології;
- аналіз слабких місць в менеджменті;
- аналіз слабких місць в збуті;
- розрахунки ефективності виробництва і збуту на основі сум покриття, планування цін, планування витрат;
- виявлення зон перешкод нововведенню;
- внутрішні фактори успіху і невдач (класифікація і виявлення).

Для здійснення інноваційних процесів необхідно мати у своєму розпорядженні:

- вільні грошові кошти, які є достатніми для фінансування розробок;
- відповідну матеріально-технічну базу для створення та масового виробництва нового продукту;
- фахівців, що здатні генерувати неординарні рішення.

Важливим чинником, що забезпечує розробку стратегії та її логічне завершення є інфраструктура інноваційного процесу.

Сучасна економічна система господарювання в Україні включає суперечливий набір інститутів. Частина фундаментальних інститутів ринку: приватна власність на землю, надра, їх ринковий обіг, фондовий ринок, інститут банкрутства тощо – представлені достатньо слабо. Відповідно, не сформовано адекватну систему їх законодавчого регулювання. У свою чергу, слабкість ринкових інститутів не сприяє притоку інвестицій [5, с.156].

У сучасних трансформації економіки ми зіштовхуємось з двома взаємозалежними та взаємозначальними проблемами: ринкові перетворення і перехід економіки до зростання. В результаті так званих реформ найбільшому руйнуванню піддалася саме сфера науки та наукомістких виробництв. Передбачалося, що рух до ринкових відносин стане могутнім фактором прояву зацікавленості виробників до інновацій. Однак цього не відбулося. Підприємці сконцентрувалися винятково на доходах, які вилучаються із обороту коштів. І оскільки не було розроблено інноваційної політики держави, відбувся регрес інноваційного потенціалу промисловості й інших галузей економіки. Практично зруйновано фундаментальну науку. Технологічна та виробнича структура національної економіки стає все менш ефективною і все відчутніше відстає від найбільш розвинених країн. Це вимагає необхідність серйозних змін у всій системі відтворювальних відносин. Поряд з цим, загально відомо, що зростання сучасної економіки забезпечується стійким розширенням виробництва на інноваційній основі. Виходячи з цього, тип економічного розвитку залежить від того з якою продукцією і на які ринки орієнтовано економіку регіонів. В обґрунтованні типу економічного розвитку і повинна розроблятися стратегія розвитку та реалізуюча її державна і відповідно регіональна інноваційно-інвестиційна політика.

Ситуація, що склалася в питаннях довгострокового вкладення капіталу в галузях економіки і в регіонах України говорить про глибоку інфляцію в інвестиційній сфері, що проявляється у вигляді знецінення капітальних вкладень і, як слідство, кризового стану відтворювального процесу. В результаті, в нашій економіці не діє класична схема: «висока ціна – прибутковість – інвестиції – розвиток виробництва». Це свідчить про те, що проблема інвестицій не є локальною проблемою, а є проблемою трансформації усього механізму функціонування національної економіки, особливо маючи на увазі його переорієнтацію на поновлення стабільного економічного зростання.

Інвестиції в старі технології та структурна перебудова на основі старого технологічного базису призведуть лише до створення нових потужностей, не конкурентоспроможних на зовнішньому та на внутрішньому ринках і не матимуть майбутнього. Виходячи з цього, на нашу думку, серед основних напрямків розвитку ринку інновацій в Україні можна виділити:

- поступова відмова держави від усіх форм підтримки функціонування неефективного виробництва;
- вивільнення підприємств від всіх форм державних виробничих завдань на використання виробничих фондів;

- відмова держави від фінансування та кредитування всіх інвестиційних проєктів, ефективність яких нижче тих що встановлено нормативами;
- скорочення кількості інвестиційних проєктів, що одночасно реалізуються одночасно;
- обмеження поточних та інвестиційних ресурсів у виробництво кінцевого продукту та розвитку соціальної сфери тощо.

Слабкість регулювання науково-технічних досягнень й інноваційних процесів в регіонах приносить подвійну шкоду державі: як прямому винуватцю в розмиванні та зникненні існуючого потужного інноваційного потенціалу і як генератору «інноваційної боязні» у приватного інвестора. При цьому, слід виділити п'ять принципових моментів.

1. В основі інноваційного розвитку, як найважливішого джерела економічного зростання, лежить чітке розуміння всіма гілками влади і суспільства в цілому, унікальної ролі науки та техніки, яку вони відіграють на всіх стадіях відтворювального циклу. Тому, при оцінюванні пріоритетних напрямків інноваційного та науково-технічного розвитку слід визначити рейтинг значущості й обґрунтованості участі зацікавлених структур.

2. Для розробки інноваційно-інвестиційної політики, як складової частини стратегії економічного розвитку регіонів України, знадобиться потужна науково-інформаційна база, наявність повністю незалежної служби експертів, потужна консультативна база, яка здатна оцінити в стисли строки проєкти будь-яких видів складності. Це, свого роду, група консультантів, здатних працювати і в форс-мажорному, і в поточному режимі.

3. Інноваційні та науково-технічні пріоритети та їх фінансово-організаційне забезпечення повинні мати конкурсну основу, яка базуватиметься на системі проєктів, грантів, контрактів, як це прийнято в міжнародній практиці. При цьому, необхідні «публічні слухання» по ключовим напрямкам інноваційної і науково-технічної політики як в комісіях, так і в комітетах, підкомітетах виконавчої та законодавчої влади.

4. Важливою умовою відродження й укріплення інноваційного потенціалу слід вважати поєднання автономності та свободи наукової творчості з широкою співпрацею науки й освіти як зі світовим науковим суспільством, так і за участю вітчизняних вчених і фахівців у провідних закордонних дослідженнях, дослідницьких проєктів у формі угод і контрактів з метою примноження інноваційного потенціалу української економіки.

5. Всі ці заходи слід поєднувати, перш за все, в реструктуризації і реорганізації інноваційних підрозділів і при проведенні глибокого реформування матеріальної, інформаційної і кадрової бази науки. Лише в цьому випадку, можна вирішити проблему переходу від екстенсивних до інтенсивних методів і форм організації економічного зростання.

Отже, поновлення стабільного економічного зростання в Україні можливе лише в умовах розробки нової теоретико-методологічної схеми поєднання «науки-інновацій-інвестицій-виробництва» та її практичної реалізації під жорстким контролем держави. Загальний контур такої схеми можна окреслити у вигляді рисунка.

Рис. 1. Теоретико-методологічна схема поєднання «науки-інновацій-інвестицій-виробництва» в регіоні

Таким чином, ефективне державне регулювання інноваційно-інвестиційним процесом є необхідною умовою розвитку економіки в цілому, що знаходить вираження в:

- укріпленні законодавчої бази інноваційно-інвестиційної діяльності, завершенні прийняття пакету законів, що створюють стабільний правовий режим для українських і закордонних інвесторів;
- формуванні сприятливих економічних умов для функціонування фондового, інвестиційного та інших ринків;
- державній підтримці національних і регіональних інноваційно-інвестиційних пріоритетів;
- створенні системи діючих інвестиційних інститутів (інвестиційних банків, фондів, корпорацій, страхових компаній, агентів уряду по роботі з інвестиціями), здатних забезпечити ефективне функціонування інвестиційного ринку;
- захисті вітчизняних інвесторів як у середині країни, так і за кордоном;
- формуванні інноваційно-інвестиційних програм, проєктів і механізмів управління їх реалізацією;
- поліпшенні інформаційного та кадрового забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу, розгортанні системи підготовки та перепідготовки фахівців в області інноваційно-інвестиційного бізнесу, інноваційно-інвестиційного проєктування, управлінні реалізацією проєктів тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Як свідчать теорія і практика, інноваційні стратегії через свої особливості є, з одного боку, ефективним управлінським інструментом, а з іншого - створюють низку проблем в управлінні організацією. В цілому, інноваційні стратегії:

- прискорюють постійний розвиток організації в умовах ринку;
- забезпечують переваги в конкуренції на основі лідерства в технології, якості продукції, послуг;
- визначають позицію на ринку, набір основних товарних ліній;
- сприяють лідерству в цінах;
- створюють основу для суспільного визнання підприємства (організації).

З іншого боку, інноваційні стратегії створюють для проєктного, корпоративного, інноваційного управління складні умови, серед них, зокрема:

- підвищений рівень невизначеності кінцевих результатів за строками, витратами, якістю й ефективністю, що потребує розвитку такої специфічної функції, як управління інноваційними ризиками;
- підвищення інвестиційних ризиків проєктів і особливо довгострокових, що потребує пошуку більш ризикових інвесторів;
- збільшення потоку змін в організації, реалізація будь-якої інноваційної стратегії пов'язана з неминучістю перебудови (реструктуризації) організації,

оскільки зміна в системі будь-якого елемента веде до змін стану всіх інших.

В цілому, слід зазначити, що кожна організація, навіть однієї галузі, регіон чи країна – є унікальними, тому і визначення їх стратегії також оригінальне, бо залежить від позиції суб'єкта на ринку, його потенціалу, динаміки розвитку, стану економіки, соціального середовища і багатьох інших чинників.

Література.

1. Чистилин Д. К вопросу стратегии экономического роста Украины // Экономика Украины. – 2003. – №2. – С.52-57.
2. Научно-технологическое сотрудничество Украины и России: состояние и механизмы развития: монография / Под ред. д-ра экон. наук, проф. Л.И.Федуловой; НАН Украины, Ин-т экон. и прогнозирования. - К., 2013. – 228с.
3. Сухоруков А.І. Принципи інвестиційної політики України / Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки: Зб.наук.пр. / НАН України об'єдн. ін-т економіки. Ред.кол.: Сухоруков А.І. (відп.ред.) та ін. – Київ, 2004. – С.10-29.
4. Забарна Е.М. Соціально-економічний розвиток регіону на інноваційно-інвестиційній основі. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2008. – 264с.
5. Забарна Е.М., Звягінцева О.Б. Інноваційний маркетинг підприємств: теорія, методологія, механізм. Монографія. – Одеса: Фенікс, 2013. - 275с.

References.

1. Chystylyn, D. (2003), "On the question of the economic growth strategy of Ukraine ", *Ekonomyka Ukrainy*, vol.2 , pp. 52-57.
2. Fedulova, L.I.(2013), *Nauchno-tekhnologicheskoe sotrudnychestvo Ukrainy y Rossyy: sostoianye y mekhanizmy razvytyia: monohrafiya* [Scientific and technological cooperation between Ukraine and Russia: state and development mechanisms], NAN Ukrainy Yn-t ekon. y prohnazyrovanyia, Kyiv, Ukraine.
3. Sukhorukov, A.I.(2004), "Principles of Investment Policy of Ukraine / innovation and investment strategy for the development of the national economy", *Zb.nauk.pr. NAN Ukrainy ob'iedn. in-t ekonomiky*, pp.10-29.
4. Zabarna, E.M.(2008), *Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok rehionu na innovatsijno-investytsijnij osnovi* [Socio-economic development of the region for innovation and investment based], Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Odesa, Ukraine.
5. Zabarna, E.M. and Zviabintseva, O.B.(2013), *Innovatsijnyj marketynh pidpryemstv: teoriia, metodolohiia, mekhanizm* [Innovative Marketing companies: theory, methodology, mechanism], Feniks, Odesa, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"